

Miłosz Skrzypek

Zygmunt Żurawski (1873-1962) - polityk południowo-zachodnich kresów II Rzeczypospolitej

Wiekі Stare i Nowe Tom specjalny, 201-209

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Miłosz Skrzypek*

Zygmunt Żurawski (1873—1962) — polityk południowo-zachodnich kresów II Rzeczypospolitej

Postać Zygmunta Żurawskiego nie należy do znanych ogółowi społeczeństwa, a nawet profesjonalnym badaczom historii. Poza wąskim gronem specjalistów kojarzony jest najczęściej z epizodyczną funkcją wojewody śląskiego, którą sprawował jako pełniący obowiązki na przełomie lat 1922—1923 (do 1931 roku piastował stanowisko wicewojewody)¹. Przyczyną tego stanu rzeczy jest fakt, że najważniejszy etap jego działalności powiązany był z najnowszą, aczkolwiek marginalnie rozpoznaną historią Śląska Cieszyńskiego, gdzie obok Józefa Londzina, Tadeusza Regera i Jana Michejdy — członków Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego (RNKC) — był niewątpliwie jedną z najważniejszych postaci politycznych.

Zygmunt Żurawski urodził się 17 marca 1873 roku w Nadwórnej, miejscowości położonej w powiecie kołomyjskim. Po ukończeniu w 1891 roku nauki w polskim gimnazjum w Kołomyi, rozpoczął studia w Cesarsko-Królewskim Uniwersytecie we Lwowie (Wydział Prawa i Umiejętności Politycznych). Równocześnie podjął bezpłatną pracę zawodową jako praktykant w Namiestnictwie Lwowskim. Po uzyskaniu dyplomu ukończenia studiów w 1895 roku awansował na stanowisko płatnego praktykanta rachunkowego, a następnie w roku 1896 — praktykanta konceptowego. W lipcu 1896 roku przeniesiono go do Żywca. Trzy lata później, po wcześniejszym awansie na stanowisko urzędnika konceptowego, przydzielono go do starostwa w Cieszynie. Dalsza kariera Żurawskiego związana była z funkcjami: prowizorycznego komisarza okręgowego w Cieszynie (1901), stałego komisarza okręgowego

* Uniwersytet Śląski w Katowicach.

¹ B. CYBUŁSKI: *Komisarz Rządowy i Tymczasowa Komisja Rządowa Śląska Cieszyńskiego*. „Acta Universitatis Wratislaviensis” 1982, nr 583 (Prawo 103). Publikacja ta należy do jednej z nielicznych przybliżających postać Zygmunta Żurawskiego.

w Cieszynie (1909), prowadzącego sekretarza Rządu Krajowego w Opawie (1909), pierwszego sekretarza Rządu Krajowego w Opawie (1910), prowadzącego starosty powiatowego w Opawie (1913), starosty stałego w Opawie (1915). 30 października 1918 roku został zastępcą starosty w Cieszynie, by po przewrocie wojskowym, dokonanym przez grupę polskich oficerów w październiku 1918 roku, objąć stanowisko starosty. W okresie walk o przynależność polityczną Śląska Cieszyńskiego między Polską a Czechosłowacją, w czasie których kontrolę nad tym terytorium przejęła Międzynarodowa Komisja Plebiscytowa (MKP), został mianowany prefektem dla wschodniej części Śląska Cieszyńskiego².

Wzmiankowany konflikt rozstrzygnęła decyzja Rady Ambasadorów z 28 lipca 1920 roku, na mocy której ustalono granicę polsko-czechosłowacką na terytorium Śląska Cieszyńskiego. Następnie, w sierpniu 1920 roku, część przyznana państwu polskiemu znalazła się pod jego zarządem administracyjnym. Moment ten stał się dla Żurawskiego kolejnym i prawdopodobnie najważniejszym w jego życiu etapem kariery politycznej, z racji nominacji na stanowisko komisarza rządowego³. Nie posiadając żadnych jasno sprecyzowanych wytycznych co do zakresu własnej jurysdykcji, przyjął zakres kompetencji przypisanych dawnym organom austriackim — prezydentowi kraju i Wydziałowi Krajowemu⁴. Poza możliwością regulacji kwestii administracyjnych (koncesje przemysłowe, administracja kolei, wybory gminne, polityka socjalna, ubezpieczenia społeczne oraz bezpieczeństwo publiczne) zapewniały mu one kontrolę i legislację w zakresie administracji szkolnej, skarbowej oraz zarząd szeroko rozumianym majątkiem ruchomym i nieruchomym na zasadzie uprawnień autonomicznych⁵.

Tak rozległy zakres kompetencji wynikający z wymienionych wcześniej uprawnień Żurawski zamierzał poszerzyć w oparciu o art. 40 Ustawy Konstytucyjnej z 15 lipca 1920 roku⁶ oraz wykorzystując uprawnienia dawnego austriackiego Sejmu Śląskiego w Opawie. Jego interpretacja zakładała, że komisarz rządowy oraz postulowana przez wspomnianą ustawę Komisja Rządowa (ostatecznie przyjęła ona nazwę Tymczasowej Komisji Rządzącej Śląska Cieszyńskiego — TKRŚIC) posiadać mieli prawo do wydawania dekretów o mocy tymczasowej, jak również do pełnienia roli najwyższej instancji administracyjnej w obszarze władzy samorządowej i państwowej, przypisanej uprawnieniom organów autonomicznych niefunkcjonującej jeszcze

² *Śląski słownik biograficzny*. T. 3. Red. J. KANTYKA, W. ZIELIŃSKI. Katowice 1981, s. 366.

³ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej: AAN), zespół: Kancelaria Cywilna Naczelnika Państwa w Warszawie, sygn. 124, s. 89, 91.

⁴ *Zbiór praw konstytucyjnych i administracyjnych województwa śląskiego*. Oprac. W. DĄBROWSKI. Katowice 1922, s. 176.

⁵ *Ibidem*, s. 177.

⁶ Ustawa Konstytucyjna Sejmu Ustawodawczego w Warszawie z dnia 15 lipca 1920 roku zawierająca Statut Organiczny Województwa Śląskiego. Zob.: *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej* (dalej: DzU) 1920, nr 73, poz. 497.

autonomii śląskiej⁷. Ambicje polityczne Żurawskiego zmierzały do zabezpieczenia interesów Śląska Cieszyńskiego w strukturach mającego powstać województwa, co wynikało także z faktu, że pierwsza władza na tym obszarze, którą była RNKC, posiadała dużą samodzielność polityczną, uznawaną z konieczności przez rząd polski w latach 1918—1919. Tym razem centralne władze państwa polskiego nie zamierzały jednak rezygnować z możliwości ingerencji w kwestie administracyjne południowo-zachodnich kresów II Rzeczypospolitej⁸.

W odpowiedzi dla TKRŚC z 22 września 1920 roku premier rządu polskiego Wincenty Witos kategorycznie zanegował jakąkolwiek działalność ustawodawczą tymczasowych władz cieszyńskich, sprowadzając ich rolę jedynie do organu wykonawczego austriackiego Rządu Krajowego⁹.

Decyzja premiera rządu polskiego postawiła władze w Cieszynie przed problemem ustalenia kryteriów zastosowania ustawodawstwa polskiego, co wiązało się także z zabezpieczeniem interesów przyszłego województwa śląskiego. Zadanie to powierzono specjalnej komisji złożonej z przedstawicieli administracji politycznej, skarbowej i sądowej. Prace zakończyły się pod koniec 1921 roku. W ich wyniku sporządzono sprawozdanie obejmujące spis ustaw polskich wraz z prawną analizą zasad ich wprowadzania na obszarze Śląska Cieszyńskiego. Zdaniem członków komisji, podlegały one podziałowi na dwie grupy. Do pierwszej z nich należały ustawy, względnie rozporządzenia o charakterze ogólnopaństwowym, wydane po 10 sierpnia 1920 roku, z kolei do drugiej weszły uwarunkowania prawne zastrzeżone ustawodawstwu śląskiemu, zgodne ze Statutem Organicznym. Wątpliwości pojawiły się przy określeniu ważności ustaw polskich wydanych przed wskazanym terminem. Wynikało to z faktu suwerennej pozycji RNKC, gwarantującej jej możliwość samodzielnej działalności ustawodawczej. W kwietniu 1919 roku ustalono bowiem zasadę, że wszelkie akty prawne spoza Śląska Cieszyńskiego (tzn. z terytorium Rzeczypospolitej) powinny zawierać uchwałę RNKC o dopuszczeniu do ich obowiązywania na jego obszarze. Podobna sytuacja miała miejsce w okresie rządów MKP. Ostateczna konkluzja uwzględniająca fakt integralności terytorialnej z państwem polskim zakładała jednak, że również wcześniejsze ustawy polskie, niezależnie od sankcji RNKC czy MKP, powinny znaleźć tutaj zastosowanie¹⁰. Pomimo

⁷ Archiwum Państwowe w Katowicach (dalej: APKat.), Oddział w Cieszynie (dalej: APKatC), zespół: Rząd Krajowy Księstwa Cieszyńskiego (dalej: RzK), sygn. 26, b.p., *Sprawozdanie Z. Żurawskiego dla Prezydium Rady Ministrów w sprawie kompetencji Komisji Rządzącej z 4 IX 1920 r.*

⁸ AAN, zespół: Prezydium Rady Ministrów, Protokoły posiedzeń Rady Ministrów, sygn. 5, k. 1071.

⁹ APKatC, RzK, sygn. 26, b.p., *Pismo W. Witosy do Z. Żurawskiego z 22 IX 1920 roku oraz pismo Z. Żurawskiego do Prezydium Rady Ministrów z 2 XI 1920 r.; dotyczące kompetencji Komisji Tymczasowej dla Śląska Cieszyńskiego.*

¹⁰ APKatC, RzK, sygn. 31, b.p., *Protokół z I posiedzenia TKRŚC z dnia 15 XII 1920 r.; Protokół z 48 posiedzenia TKRŚC z dnia 5 X 1921 r.; Sprawozdanie komisji dla TKRŚC z dnia 27 XII 1921 r.;*

tego zdarzało się, że komisarz rządowy i podległa mu TKRŚIC nie uznawali tej interpretacji, co szczególnie widoczne było w tarciach z władzami centralnymi, do jakich dochodziło w imię ochrony lokalnych interesów. Żurawski, wykorzystując fakt nieogłoszenia ustaw polskich na terenie Śląska Cieszyńskiego, utrudniał ingerencję polskiemu rządowi. Podobną taktykę stosował także w kwestiach zastrzeżonych dla przyszłych władz autonomicznego województwa śląskiego, uzyskując jednocześnie poparcie górnośląskiej Naczelnej Rady Ludowej (NRL). Niesubordynacje wobec polskich władz centralnych były jednak w dużej mierze aktami sporadycznymi, a brak samodzielności ustawodawczej uniemożliwił dopasowanie przepisów administracyjnych obu obszarów Śląska w okresie nierozstrzygniętej jeszcze kwestii górnośląskiej.

Negatywne skutki tego stanu rzeczy widać chociażby w kwestii organizacji oświaty na polskim terytorium Śląska Cieszyńskiego. Problemem stały się tutaj powiatowe rady szkolne. Zgodnie z uchwałą TKRŚIC z dnia 14 grudnia 1921 roku, postanowiono przeprowadzić do nich wybory na podstawie § 2 Statutu organizacyjnego tymczasowej administracji szkolnej Śląska Cieszyńskiego z dnia 26 stycznia 1921 roku. Wobec braku uprawnień legislacyjnych statut oparto na mocno już przestarzałych ustawach wykonawczych dla Śląska austriackiego z 28 lutego 1870 roku, wprowadzonych na podstawie ustawy szkolnej z 1869 roku¹¹. Zadanie to w trybie natychmiastowym zrealizować miała podległa TKRŚIC Komisja Szkolna Śląska Cieszyńskiego (KŚŚIC). Decyzja ta spotkała się jednak ze zdecydowanym sprzeciwem nauczycielstwa polskiego i niemieckiego szkół ludowych i powiatowych. Podstawowy zarzut dotyczył możliwości ingerencji w kwestie szkolne władz politycznych, jak i niezgodności z obowiązującą polską ustawą sejmową z dnia 4 czerwca 1920 roku *O tymczasowym ustroju władz szkolnych*¹². Przy poparciu posła Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej i jednocześnie byłego członka RNKC — Pawła Bobka, wspieranego przez Polskie Stronnictwo Ludowe, postanowiono zbojkotować wybory w celu uchylecia decyzji TKRŚIC¹³. Usprawiedliwiając Żurawskiego, należy podkreślić, że ewentualne wprowadzenie na Śląsku Cieszyńskim polskiego prawodawstwa oświatowego stało w sprzeczności ze Statutem Organicznym,

B. CYBULSKI: *Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego (1918—1920). Studium historyczno-prawne*. Opole 1980, s. 197, 198, 201, 202.

¹¹ J. SPYRA: *Główne kierunki rozwoju szkolnictwa na Śląsku Cieszyńskim w XIX w. i na początku XX w. w świetle ustawodawstwa i statystyk*. W: *Książka, biblioteka, szkoła w kulturze Śląska Cieszyńskiego*. Red. J. SPYRA. Cieszyn 2001, s. 192.

¹² APKatC, RzK, sygn. 32, b.p., *Pismo nauczycielstwa szkół ludowych i wydziałowych powiatu bielskiego do przewodniczącego konferencji nauczycielskiej w Bielsku z dnia 28 stycznia 1922 r.*; Dzu 1920, nr 50, poz. 304.

¹³ APKatC, RzK, sygn. 32, b.p., *Interpelacja posła P. Bobka i PSL do Prezydenta Rady Ministrów w sprawie wyborów do Rad Szkolnych Powiatowych na terenie Śląska Cieszyńskiego na podstawie ustawy austriackiej z 28 II 1870 r.*

który zakładał w tym obszarze całkowitą samodzielność przyszłych śląskich władz autonomicznych¹⁴. W ramach ochrony interesów województwa konieczne było zabezpieczenie w jego strukturze oświaty cieszyńskiej. W tym celu na posiedzeniu z 19 sierpnia 1921 roku TKRŚIC podjęła uchwałę o przejściu wszystkich abiturientów państwowego Seminarium Nauczycielskiego w Bobrku na swój etat¹⁵. Działania te zmierzały do „zapewnienia potrzebnych sił nauczycielskich do służby szkolnej w Województwie Śląskim”¹⁶. Ułatwiło to w znacznej mierze późniejszą organizację szkolnictwa na tym terytorium (większość członków KSSIC znalazła zatrudnienie w agendach wojewódzkich), a jednocześnie zapewniło nauczycielom cieszyńskim korzystne miejsce w oświacie śląskiej.

Wzmiankowane niepowodzenie w sferze ustawodawczej powetował sobie Żurawski uzyskaniem poparcia rządu polskiego w sporze prowadzonym z urzędującą w Cieszynie wojskową ekspozyturą wydziału II sztabu Dowództwa Okręgu Generalnego w Krakowie, która, pomijając zwierzchność organów cieszyńskich w kwestii zachowania porządku publicznego, dokonywała samowolnych aresztowań osób narodowości czeskiej. Żurawski zwrócił się z tą sprawą do Prezydium Rady Ministrów (PRM). Mimo równoległej interwencji sił wojskowych PRM poparło stanowisko władz cieszyńskich, uznając, że ewentualne zarządzenia wyjątkowe, sądownictwo doraźne oraz poddawanie osób cywilnych sądownictwu wojskowemu podlegają bezpośredniej decyzji TKRŚIC¹⁷. Przychylnie stanowisko rządu polskiego można tłumaczyć przeciwdziałaniem wpływom obozu piłsudczykowskiemu, co potwierdza fakt, że w priorytetowej dla ludowców kwestii parcelacji gruntów nie zawahano się negocjować pozycji władz cieszyńskich. Przykładem tego było powołanie Delegatury Głównego Urzędu Ziemiańskiego w Warszawie (DGUZ), co negatywnie odbiło się na stosunkach wewnętrznych, a także na relacjach z rządem centralnym. Funkcjonowanie DGUZ-etu na obszarze Śląska Cieszyńskiego określała ustawa z 29 listopada 1920 roku, według której miała ona współdziałać z jej tymczasowym zarządem administracyjnym. Spór rozpoczął się w momencie, gdy bez ustaleń z TKRŚIC delegat Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych, starosta bielski Jakub Podczaski utworzył DGUZ w Bielsku, mimo że w Cieszynie znajdowały się wszystkie urzędy centralne i główny zarząd dóbr Komory Cieszyńskiej. Reakcja TKRŚIC była natychmiastowa, ponieważ DGUZ miała przeprowadzić niezwykle drażliwą kwestię parcelacji dawnych dóbr kameralnych. W dniu 29 grudnia 1920

¹⁴ APKatC, RzK, sygn. 32, b.p., *Pismo Z. Żurawskiego do Prezydium Rady Ministrów z 7 II 1922 r.*; DzU 1920, nr 73, poz. 497, art. 4, ust. 6.

¹⁵ APKatC, RzK, sygn. 11, *Protokół z 41 posiedzenia TKRŚIC z dnia 19 sierpnia 1921 r.*

¹⁶ APKatC, zespół: Komisja Szkolna Księstwa Cieszyńskiego, sygn. 13, b.p., *Pismo MWRiOP do przew. KSSC dr Ernesta Farnika z dnia 3 VI 1921 r.*

¹⁷ APKatC, RzK, sygn. 50, b.p., *Pismo Z. Żurawskiego do Prezydium Rady Ministrów z 4 XI 1920 r.*; *Pismo cieszyńskiej ekspozytury wydziału II sztabu DOG w Krakowie do TKRŚIC z 14 XII 1920 r.*; *Pisma Prezydium Rady Ministrów z 18 XII 1920 r. i 28 II 1921 r.*

roku Żurawski postawił centrali zarzut tworzenia szkodliwego systemu dwuwładzy, niepożądanego dla interesów sprawnej administracji kraju. Uznano tym samym, że wszystkie rozporządzenia wydane przez delegata bez porozumienia z TKRŚIC nie będą obowiązywały na Śląsku Cieszyńskim¹⁸. Sprawa przeciągała się, grożąc rozpadem cieszyńskiego układu politycznego. Jej epilog zbiegł się w czasie z finalizacją porozumienia dotyczącego podziału Górnego Śląska, które odsunęło rozwiązanie kwestii parcelacyjnych w przyszłość.

Nominacja Żurawskiego na stanowisko komisarza rządowego z pominięciem miejscowych elit politycznych, które miały przecież za sobą długoletnie przewodnictwo społeczności polskiej oraz prekursorską działalność w RNKC, rozbudziła antagonizmy lokalne. Decyzję o samorozwiązaniu pierwszej władzy Śląska Cieszyńskiego podjęto 4 sierpnia 1920 roku, było to formą protestu przeciw decyzji Rady Ambasadorów. Pomimo tego komitet likwidacyjny RNKC nie zaprzestał działalności politycznej, której częścią była krytyka Żurawskiego. Problem ten postawiono na pierwszym posiedzeniu TKRŚIC w połowie grudnia 1920 roku, na którym podjęto decyzję o wystosowaniu pisma z nakazem stawienia się przedstawiciela RNKC na kolejne posiedzenie komisji¹⁹. W marcu 1921 roku uchwalono przejście majątku pierwszej reprezentantki politycznej Śląska Cieszyńskiego z nakazem jak najszybszego zaprzestania działalności i złożenia ostatecznego sprawozdania²⁰. Mimo to komitet likwidacyjny zbierał się nadal — aż do roku 1924 — funkcjonując tym samym niemal dwa lata dłużej niż organ dążący do jego rozwiązania²¹.

Niepowodzenie w kwestii likwidacji RNKC nie przysłańiało dokonań Żurawskiego, który w krótkim czasie po swej nominacji podjął decyzję o zmianach w administracji samorządowej Śląska Cieszyńskiego, czego nie udało się zrealizować w okresie rządów RNKC. Rozwiązując dotychczasowe władze gminne, powoływał w ich miejsce komisje administracyjne²². Działania te spotkały się z dezaprobatą większości dotychczasowych władz samorządowych, wynikającą ze zrozumienia oczywistych celów tej akcji — wprowadzenia w ich szeregi polskich przedstawicieli. Ponieważ w Cieszynie parytetową Komisję Administracyjną (polsko-niemiecką) utworzono już 20 sierpnia 1920 roku, problem ten w szczególności dotyczył Rady Gminnej w Bielsku — całkowicie zdominowanej przez Niemców. Układ narodowościowy w mieście gwarantował pełny sukces tej nacji w ewentualnych wyborach powszechnych. Jedyną szansą na wejście Polaków w skład władz samorządowych było więc powołanie Komisji Administracyjnej. Ukonstytuowanie

¹⁸ APKatC, RzK, sygn. 11, *Protokół z 4 posiedzenia TKRŚC z dnia 29 XII 1920 r.*

¹⁹ APKatC, RzK, sygn. 11, *Protokół z I posiedzenia TKRŚC...*

²⁰ APKatC, RzK, sygn. 29, b.p., akta: *Likwidacja RNKC.*

²¹ B. CYBULSKI: *Rada Narodowa...*, s. 211.

²² APKatC, RzK, sygn. 11, *Protokół z 5 posiedzenia TKRŚC z dnia 30 XII 1920 r.*

się 9 marca 1921 roku Polskiego Związku Obywatelskiego (PZO), do którego (poza Polską Partią Socjalistyczną) weszły wszystkie ugrupowania polskie aspirujące do przejścia władzy w mieście, stał się dla TKRŚIC argumentem do interwencji. Żądania PZO związane z dokooptowaniem swych członków do samorządu miejskiego spotkały się z odmową magistratu Bielska, który zasłaniał się potrzebą uchwalenia nowej ordynacji wyborczej i przeprowadzenia na jej podstawie głosowania. W tej sytuacji obóz polski zaczął domagać się od TKRŚIC usunięcia dotychczasowych władz miejskich. Postulat ten, pokrywający się z koncepcjami władz w Cieszynie, doczekał się szybkiej realizacji. Na posiedzeniu z 11 maja 1921 roku TKRŚIC postanowiła rozwiązać dotychczasową Radę Gminną, a w jej miejsce powołać Komisję Administracyjną. 20 czerwca 1921 roku zatwierdzono skład miejscowej Komisji Administracyjnej. Komisarzem rządowym miasta został Marian Niemczewski, którego na przełomie kwietnia i maja 1922 roku zastąpił Kunon Pongratz²³.

Mimo wielu sporów personalnych i narodowych, do jakich dochodziło wewnątrz powstających komisji administracyjnych, podejmowały one działania mające na celu ochronę realnych, ekonomicznych interesów Śląska Cieszyńskiego. Dowodzi tego np. reakcja Komisji Administracyjnej Miasta Cieszyna na decyzję Ministerstwa Kolei Żelaznych (MKŻ), które w październiku 1920 roku zamierzało przeprowadzić likwidację cieszyńskiego Referatu Kolejowego, a zarząd nad kolejami Śląska Cieszyńskiego przekazać Dyrekcji Kolei Państwowych w Krakowie. Decyzja ta spotkała się ze sprzeciwem komisarycznych władz samorządowych, które za pośrednictwem TKRŚIC 30 października 1920 roku zwróciły się w tej sprawie do MKŻ. Ministerstwo zgodziło się, dzięki interwencji Żurawskiego, na czasowe pozostawienie Referatu Kolejowego²⁴. Sprawa ta powracała stale, aż do 1922 roku, tym niemniej, skuteczne działania władz cieszyńskich i poparcie górnośląskiej NRL pozwoliły utrzymać Referat Kolejowy do końca kadencji TKRŚIC. Ewentualne pozbawienie kolei cieszyńskich niezależności wiązało się z równoczesnym odebraniem dotacji centralnych, które były niezbędne do rozbudowy zaplecza logistycznego. Największym bowiem problemem dla Cieszyna, jak zresztą dla całego Śląska Cieszyńskiego, był brak dworca kolejowego, który w wyniku podziału miasta został po czechosłowackiej stronie granicy. Alternatywą dla polskiej części Cieszyna była więc jedynie rozbudowa posiadanego przez nią dworca Cieszyn — Bobrówka, co wymagało odpowiednich środków finansowych, pozyskiwanych właśnie przez Referat Kolejowy z kasy centralnej.

²³ APKat, zespół: Urząd Wojewódzki Śląski, Wydział Samorządowy, sygn. 975. Zob. też: M. SKRZYPEK: *Aktywność społeczno-polityczna mieszkańców Śląska Cieszyńskiego w okresie integracji z odrodzonym organizmem państwowości polskiej w latach 1918—1922*. W: *Odmiany myślenia o społeczeństwie obywatelskim*. Red. L. KACPRZAK, D. MIERZEJEWSKI. Piła 2007, s. 394.

²⁴ APKatC, RzK, sygn. 25, b.p., *Pismo MKŻ do Z. Żurawskiego z 16 X 1920 r.*; *Pismo MKŻ do TKRŚIC i Z. Żurawskiego z 17 XI 1920 r.*

Brak suwerennej pozycji Żurawskiego i podległej mu TKRŚIC wobec rządu polskiego nader często powodował konieczność podporządkowania się decyzjom ministerstw realizujących politykę bezpośredniej ingerencji w problemy cieszyńskie, nie zawsze w zgodzie z Ustawą Konstytucyjną z 15 lipca 1920 roku. Wynikało to z faktu, że obszar ten funkcjonował samodzielnie przez niemal dwa lata, z powodu nierozstrzygniętej przynależności państwowej Górnego Śląska. Siłą rzeczy stwarzało to sytuację hipotetyczności założeń autonomii, co więcej, trudno było założyć, czy, a jeśli tak, to jaki obszar niemieckiego Śląska stanie się częścią państwa polskiego.

Wzmiankowane przekraczanie przez Żurawskiego ograniczonych decyzją Witosa kompetencji spowodowane było koniecznością wynikającą ze zmiany warunków politycznych. Akcentując każdorazowo swe podporządkowanie decyzjom władz centralnych, Żurawski wykorzystywał powstałe w wyniku funkcjonowania różnorodnego ustawodawstwa luki prawne, które zapewniały mu w praktyce dość dużą samodzielność. Zasłaniając się Statutem Organicznym, zdołał wyegzekwować od rządu polskiego wiele decyzji zgodnych z interesami Śląska Cieszyńskiego. Nawiązanie kontaktów z NRL, będącą prekursorką Tymczasowej Rady Wojewódzkiej, również służyło tym celom. Pomimo jego niewątpliwych zasług, przekraczających znacznie zakres poruszony w niniejszym opracowaniu, polityczna działalność komisarza rządowego oceniana była na Śląsku Cieszyńskim różnorodnie, także negatywnie²⁵. Zarzucano mu, niesłusznie, niekompetencję i obsadzanie stanowisk administracyjnych przedstawicielami partii politycznych, a nie siłami fachowymi, brak możliwości wpływania na zdominowane przez Niemców Bielsko. Opinie miejscowej prasy, związanej często z dawnymi, odsuniętymi od władzy elitami politycznymi Śląska Cieszyńskiego, nie mogą być jednak miarodajne, chociażby z tej racji, że jak najbardziej pozytywny aspekt działań Żurawskiego wiązał się, poza wspomnianymi wcześniej posunięciami, z uporządkowaniem kwestii administracyjnych po urzędujących w regionie RNKC, MKP, Prefekturze, Polskim Głównym Komitecie Plebiscytowym, a także z rozwiązywaniem problemów budżetowych Śląska Cieszyńskiego, zarządzaniem majątkiem krajowym, kulturą krajową i innymi sferami życia publicznego. Brak działań o skrajnym charakterze narodowym tłumaczyć można także jako swoistą spuściznę urzędnika wielonarodowej monarchii habsburskiej, gdzie nacjonalizm nie zawsze służył interesom państwa. Radykalne postawy doprowadziłyby do konfliktu, którego Żurawski za wszelką cenę starał się uniknąć, chociażby ze względu na ekonomiczną pozycję Niemców.

W momencie połączenia części cieszyńskiej z górnośląską w województwo śląskie Żurawskiemu powierzono funkcję wicewojewody. Polityczny talent i duża elastyczność w okresie rządów obozu piłsudczykowskiego zapewniły mu utrzymanie się na tym stanowisku do 1931 roku.

²⁵ „Dziennik Cieszyński” 1921, nr 2 i 10; 1922, nr 38.

Miłosz Skrzypek

Zygmunt Żurawski (1873—1962) —
a politician of the South-West Borderland
of the Second Republic of Poland

Summary

The author of the article presents a profile of Zygmunt Żurawski, one of the most prominent political figures in the latest history of Cieszyn Silesia (a Silesian voivod among others). He concentrates on among others a presentation of Żurawski's achievements in Cieszyn Silesia (especially on sorting out administrative issues after work of Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego, Międzynarodowa Komisja Plebiscytowa and Polski Główny Komitet Plebiscytowy in the region between 1918 and 1920). Also, he pays attention to a political talent and big flexibility of a politician, which allowed him as a government commissioner to actively participate in the preparation of the staff for a Silesian voivodship to be, and, then fulfill the role of a vice voivod.

Miłosz Skrzypek

Zygmunt Żurawski (1873—1962) —
Politiker des südwestlichen Grenzlandes
der II. Republik Polen

Zusammenfassung

Der Text handelt über Zygmunt Żurawski — einen der wichtigsten Politiker in der neuesten Geschichte des Teschener Schlesiens (u.a. den schlesischen Woiwoden). Der Verfasser konzentriert sich u.a. darauf, Żurawskis Leistungen auf dem Gebiet des Teschener Schlesiens darzustellen: der hat nämlich die Verwaltung nach den in der Region in den Jahren 1918—1920 amtierenden: dem Nationalrat des Teschener Fürstentums, der Internationalen Volksbefragungskommission und dem Polnischen Hauptkomitee für Volksbefragung umgestaltet. Er betont den politischen Talent und große Flexibilität des Politikers, die ihm als einem Regierungskommissar erlaubten, sich aktiv an der Ausbildung der Arbeitskräfte für entstehende schlesische Woiwodschaft zu beteiligen und dann den Verpflichtungen des Stellvertreters des Woiwoden nachzukommen.